

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНИЙ
КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ ТА ЗДОРОВ'Я
ЛЮДИНИ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

АНАТОМІЯ ТА ФІЗІОЛОГІЯ ЛЮДИНИ

(назва навчальної дисципліни)

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
(шифр і назва галузі знань)

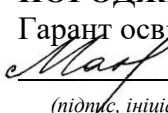
спеціальність 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
(код і назва спеціальності)

освітня програма Середня освіта: фізична культура

тип дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:


Гарант освітньої програми

 Максимчук І.А.

(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою фізичного виховання,
спорту та здоров'я людини
протокол №1 від «06» вересня 2022 р.

Завідувач кафедри  Баштовенко О.А.

ПОГОДЖЕНО:

Голова ради з якості вищої освіти
педагогічного факультету

 Сич Ю.І.

(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

Баштовенко Оксана Анатоліївна, кандидат
біологічних наук, доцент кафедри
фізичного виховання, спорту та здоров'я людини

Рецензенти програми:

Атмажов Іван Дмитрович , кандидат медичних
наук, доцент кафедри загальної педагогіки та
спеціальної освіти

Мондич Оксана Валентинівна , кандидат
педагогічних наук, доцент кафедри
загальної педагогіки та спеціальної освіти

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 4	<i>Лекції:</i>	
	28	6
Модулів: 1	<i>Практичні заняття:</i>	
Загальна кількість годин: 120	-	-
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 1	<i>Лабораторні заняття:</i>	
	-	-
Семестр: 1	<i>Семінарські заняття:</i>	
	30	6
Тижневе навантаження (год.):	<i>Консультації:</i>	
- аудиторне: 4	2	-
- самостійна робота: 6	<i>Індивідуальні заняття:</i>	
Форма підсумкового контролю: екзамен	-	-
Мова навчання: українська	<i>Самостійна робота:</i>	
	60	108

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предмет вивчення навчальної дисципліни: особливості життєдіяльності, анатомічні та фізіологічні основи людського організму з огляду на виконання різних видів навантаження.

Мета вивчення дисципліни є здобуття студентами фундаментальних теоретичних знань і формування практичних навичок і систематизації знань відносно анатомічної будови тіла людини, фізіологічних функцій людини, виявленні причинно-наслідкових зв'язків у будові тіла, формуванні погляду на організм як єдине ціле, нерозривно зв'язане з навколишнім середовищем.

Передумови для вивчення дисципліни – знання, що сформовані під час вивчення біології середньої школи.

Міждисциплінарні зв'язки Гігієна фізичного виховання, Біохімія з основами біохімії спорту, Основи медичних знань та долікарської допомоги, Спортивна медицина.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до освітньо-професійної програми «Фізична культура і спорт: тренерсько-викладацька діяльність».

Інформація про компетентності та відповідні їм програмні результати навчання за дисципліною

Шифр компетентності	Компетентності	Шифр програмних результатів	Програмні результати навчання
Загальні компетентності (ЗК)			
ЗК 1.	Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.	ПРН 3.	Уміти обробляти дані з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.

		ПРН 6.	Мати базові знання з проведення досліджень проблем фізичної культури і спорту, підготовки та оформлення наукової праці.
ЗК 3.	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.	ПРН 5.	Засвоювати нову фахову інформацію, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег.
ЗК 11.	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).	ПРН 5.	Засвоювати нову фахову інформацію, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег.
ЗК 12.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ПРН 3. ПРН 6. ПРН 10.	Уміти обробляти дані з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій. Мати базові знання з проведення досліджень проблем фізичної культури і спорту, підготовки та оформлення наукової праці. Оцінювати рухову активність людини та її фізичний стан, складати та реалізовувати програми кондиційного тренування, організовувати та проводити фізкультурно-оздоровчі заходи.
Фахові компетентності (ФК)			
ФК 3.	Здатність до організації оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення.	ПРН 5. ПРН 9.	Засвоювати нову фахову інформацію, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег. Демонструвати готовність до зміцнення особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та інших чинників здорового способу життя, проведення

		<p>ПРН 10.</p> <p>ПРН 11.</p> <p>ПРН 14.</p>	<p>роз'яснювальної роботи серед різних груп населення.</p> <p>Оцінювати рухову активність людини та її фізичний стан, складати та реалізовувати програми кондиційного тренування, організувати та проводити фізкультурно-оздоровчі заходи.</p> <p>Обґрунтовувати вибір заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації та адаптивного спорту.</p> <p>Застосовувати у професійній діяльності знання анатомічних, фізіологічних, біохімічних, біомеханічних та гігієнічних аспектів занять фізичною культурою і спортом.</p>
ФК 4.	Здатність визначати заходи з фізкультурно-спортивної реабілітації та форми адаптивного спорту для осіб, що їх потребують.	<p>ПРН 3.</p> <p>ПРН 9.</p> <p>ПРН 11.</p> <p>ПРН 15.</p> <p>ПРН 23.</p>	<p>Уміти обробляти дані з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.</p> <p>Демонструвати готовність до зміцнення особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та інших чинників здорового способу життя, проведення роз'яснювальної роботи серед різних груп населення.</p> <p>Обґрунтовувати вибір заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації та адаптивного спорту.</p> <p>Визначати функціональний стан організму людини та обґрунтовувати вибір засобів профілактики перенапруження систем організму осіб, які займаються фізичною культурою і спортом.</p> <p>Знати та здійснювати основи відбору і орієнтації спортсменів, основи моделювання та прогнозування у підготовці спортсменів.</p>
ФК 5.	Здатність зміцнювати здоров'я людини шляхом використання рухової активності, раціонального	ПРН 9.	Демонструвати готовність до зміцнення особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової

	харчування та інших чинників здорового способу життя.		активності людини та інших чинників здорового способу життя, проведення роз'яснювальної роботи серед різних груп населення.
ФК 7.	Здатність застосовувати знання про будову та функціонування організму людини.	<p>ПРН 3.</p> <p>ПРН 5.</p> <p>ПРН 6.</p> <p>ПРН 9.</p> <p>ПРН 14.</p> <p>ПРН 15.</p> <p>ПРН 23.</p>	<p>Уміти обробляти дані з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.</p> <p>Засвоювати нову фахову інформацію, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег.</p> <p>Мати базові знання з проведення досліджень проблем фізичної культури і спорту, підготовки та оформлення наукової праці.</p> <p>Демонструвати готовність до зміцнення особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та інших чинників здорового способу життя, проведення роз'яснювальної роботи серед різних груп населення.</p> <p>Застосовувати у професійній діяльності знання анатомічних, фізіологічних, біохімічних, біомеханічних та гігієнічних аспектів занять фізичною культурою і спортом.</p> <p>Визначати функціональний стан організму людини та обґрунтовувати вибір засобів профілактики перенапруження систем організму осіб, які займаються фізичною культурою і спортом.</p> <p>Знати та здійснювати основи відбору і орієнтації спортсменів, основи моделювання та прогнозування у підготовці спортсменів.</p>
ФК 9.	Здатність надавати долікарську допомогу під час виникнення невідкладних станів.	ПРН 9.	Демонструвати готовність до зміцнення особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та інших чинників здорового способу життя, проведення

		<p>ПРН 11. роз'яснювальної роботи серед різних груп населення.</p> <p>ПРН 14. Обґрунтовувати вибір заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації та адаптивного спорту.</p> <p>ПРН 15. Застосовувати у професійній діяльності знання анатомічних, фізіологічних, біохімічних, біомеханічних та гігієнічних аспектів занять фізичною культурою і спортом.</p> <p>ПРН 16. Визначати функціональний стан організму людини та обґрунтовувати вибір засобів профілактики перенапруження систем організму осіб, які займаються фізичною культурою і спортом.</p> <p>Надавати долікарську медичну допомогу при невідкладних станах та патологічних процесах в організмі людини.</p>
--	--	---

Матриця відповідності компетентностей результатам навчання за дисципліною

Шифр компетентності	Результати навчання			
	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність та відповідальність
ЗК 1.	ПРН 6.	ПРН 3.	ПРН 3.	ПРН 6.
ЗК 3.		ПРН 5.	ПРН 5.	ПРН 5.
ЗК 11.		ПРН 5.	ПРН 5.	ПРН 5.
ЗК 12.	ПРН 6.	ПРН 3. ПРН 10.	ПРН 3. ПРН 10.	ПРН 6. ПРН 10.
ФК 3.	ПРН 9. ПРН 14.	ПРН 5. ПРН 10. ПРН 11.	ПРН 5. ПРН 10.	ПРН 5. ПРН 10. ПРН 11.
ФК 4.	ПРН 23	ПРН 3. ПРН 9. ПРН 11. ПРН 15. ПРН 23	ПРН 3. ПРН 9. ПРН 23	ПРН 9. ПРН 11. ПРН 15.
ФК 5.		ПРН 9.	ПРН 9.	ПРН 9.
ФК 7.	ПРН 6. ПРН 23.	ПРН 3. ПРН 5. ПРН 9. ПРН 14. ПРН 15. ПРН 23.	ПРН 3. ПРН 5. ПРН 9. ПРН 23.	ПРН 5. ПРН 6. ПРН 9. ПРН 15. ПРН 23.
ФК 9.		ПРН 9. ПРН 11. ПРН 14.	ПРН 9. ПРН 16.	ПРН 9. ПРН 11. ПРН 15.

		ПРН 15. ПРН16.		ПРН16.
--	--	-------------------	--	--------

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)							
		Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1.	Вступ до анатомії та фізіології людини.	4	2	2	-	-	-	4	2	2	-	-	-	-	7
2.	Анатомія кісткового апарату.	4	2	2	-	-	-	4	2	2	-	-	-	-	8
3.	М'язова система	4	2	2	-	-	-	4	2	2	-	-	-	-	8
4.	Система органів травлення	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
5.	Система органів дихання	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
6.	Сечостатева система Шкіра та її похідні.	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
7.	Залози внутрішньої секреції.	4	2	2	-	-	-	4	2	-	2	-	-	-	7
8.	Серцево-судинна система	4	2	2	-	-	-	4	2	-	2	-	-	-	7
9.	Анатомія центральної нервової системи	4	2	2	-	-	-	4	2	-	2	-	-	-	7
10.	Анатомія вегетативної нервової системи	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
11.	Сенсорні системи. Органи чуттів	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
12.	Фізіологія збудливих тканин.	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
13.	Роль різних рівнів ЦНС в регулюванні рухових актів.	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
14.	Фізіологія кровообігу, серця.	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
15.	Фізіологічний аналіз рухових дій. Техніка спортивної вправи, як об'єкт вивчення, аспекти спортивної техніки.	2	-	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
Підсумковий контроль (для екзаменів)		-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом:		60	28	30	-	2	-	60	12	6	6	-	-	-	108

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Модуль 1.

Тема 1. Вступ до анатомії та фізіології людини. Ознайомлення з анатомічною термінологією. Вчення про клітину та тканини.
Короткий історичний нарис розвитку анатомії. Сучасні досягнення анатомії. Завдання курсу анатомії. Будова клітини та тканин. Вчення про клітину. Епітеліальні тканини.. Склад крові. Сполучні тканини. М'язові тканини. Нервова тканина.

Тема 2. Кістковий апарат. Будова кістки. Значення скелету. Основні принципи будови кісток. Види кісток Хімічний склад кісток. Анатомічна будова кістки. Кістковий апарат та його з'єднання. Нерухомі сполучення кісток. Рухомі сполучення кісток. Скелет тулуба людини і його відділи. Скелет голови

Тема 3. М'язова система. Активна і пасивна частина (кістки, зв'язки фасції) м'язового апарату. Форма, види, розташування м'язів, їх робота. М'язи тулуба і шиї. М'язи живота,спини. М'язи голови. М'язи верхньої кінцівки. М'язи нижньої кінцівки.

Тема 4. Система органів травлення
Поняття про внутрішні органи. Внутрішні оболонки. Будова травного каналу. Ротова порожнина. Глотка. Стравохід. Шлунок та залози шлунку. Відділи тонкого кишечнику. Печінка та підшлункова залоза. Товстий кишечник.

Тема 5. Система органів дихання
Розташування органів дихання, їх призначення. Порожнини носа і рота. Місцезнаходження та будова гортані. Будова трахеї та бронхів. Особливості будови та розташування легень. Плевральні листки.

Тема 6. Сечостатева система
Розташування органів сечостатевої системи. Будова нирок. Механізм сечоутворення. Шкіра та її похідні. Шари шкіри. Залози шкіри Волоси та нігті. Фізіологічне значення шкіри.

Тема 7. Залози внутрішньої секреції.
Загальна характеристика гормонів. Щитовидна залоза. Прищитоподібні залози. Вилочкова залоза. Надниркові залози Підшлункова залоза. Епіфіз. Гіпофіз. Статеві залози

Тема 8. Серцево-судинна система
Загальна характеристика серцево-судинної системи. Серце та його оболонки. Будова судин. Лімфатична система.

Тема 9. Анатомія центральної нервової системи
Загальне поняття про нервову систему. Будова спинного мозку. Відділи головного мозку(передній, середній, задній, проміжний мозок).

Тема 10. Анатомія вегетативної нервової системи
Загальна характеристика і особливості автономної іннервації. Будова і функції симпатичної нервової системи. Будова і функції парасимпатичної нервової системи.

Тема 11. Сенсорні системи. Органи чуттів
Аналізатор – складна функціональна система. Зоровий аналізатор. Будова слухового та вестибулярного аналізаторів. Смаковий і нюховий аналізатори. Шкірний аналізатор.

Тема 12. Фізіологія збудливих тканин.
Загальні властивості функціонування збудливих тканин. Загальні закони функціонування тканин. Фізіологія нервової тканини. Будова і функції нейрона. Класифікація синапсів. Рефлекторний принцип регуляції. Гальмування в ЦНС та його види

Тема 13. Роль різних рівнів ЦНС в регулюванні рухових актів.
Роль спинного мозку в регуляції рухових актів. Роль ствола мозку в регуляції рухових актів. Мозочок та його роль в регуляції рухів. Нейронна організація локомоції.

Тема 14. Фізіологія кровообігу, серця.
Фізіологічні властивості серцевого м'язу. Проводимість та скорочуваність серцевого м'язу. Серцевий цикл. Електрокардіографія. Регуляція діяльності серця. Фізіологія судин, кров'яний тиск,пульс. Основні функції крові. Рух крові по судинам. Характеристика пульсу Лімфатична система. Тиск крові.

Тема 15. Фізіологічний аналіз рухових дій. Техніка спортивної вправи, як об'єкт вивчення, аспекти спортивної техніки. Компоненти рухових навичок. Рухова навичка з позиції теорії П.К.Анохіна. Фази формування рухових навичок, стійкість рухових навичок. Динамічний

стереотип та екстраполяція у рухових навичках. Фізіологічна характеристика формування та прояву сили. Фізіологічна характеристика формування та прояву витривалості. Фізіологічна характеристика формування та прояву швидкості.

5.2. Тематика практичних занять.

- Тема 1. Будова клітини. Тканини людського організму
 Тема 2. Склад і будова кісток.
 Тема 3. Кістки та їх з'єднання.
 Тема 4. Розташування м'язів.
 Тема 5. Система органів травлення.
 Тема 6. Сечостатева система
 Тема 7. Залози внутрішньої секреції.
 Тема 8. Серцево-судинна система
 Тема 9. Анатомія центральної нервової системи
 Тема 10. Анатомія вегетативної нервової системи
 Тема 11. Сенсорні системи. Органи чуттів
 Тема 12. Фізіологія збудливих тканин.
 Тема 13 Роль різних рівнів ЦНС в регулюванні рухових актів.
 Тема 14 Фізіологія кровообігу, серця.
 Тема 15. Фізіологічний аналіз рухових дій.

5.3. Організація самостійної роботи студентів.

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин		Форми звітності
		денна	заочна	
1.	Опрацювання лекційного матеріалу	8	10	конспект, словник
2	Підготовка до практичних занять	8	9	конспект, протокол
3.	Підготовка до проміжного контролю	4	4	модульна контрольна робота
4.	Підготовка до підсумкового контролю	15	30	іспит
5.	Виконання індивідуальних завдань: - підготовка доповіді; - підготовка реферату; - підготовка до презентації результатів дослідження.	5 10 10	15 20 20	Доповідь Реферат Презентація
	Разом	60	108	

5.4. Тематика індивідуальних завдань

Тематика доповіді

- Використовуючи рекомендації літературних джерел, результати проведення функціональної діагностики на практичних заняттях і самодіагностики, розробити анатомічні характеристики спортсменів різної спеціалізації Доступно: <https://www.fizkulturai sport.ru/ocenka/otbor/236-modelnye-harakteristiki-sportsmenov.html?showall=1>
- Використовуючи знання та вміння, отримані на лекціях і практичних заняттях, рекомендації літературних джерел розробити індивідуальну оздоровчу систему з

Теми рефератів

1. Серцево-судинна система у фізіологічній інтеграції організму
2. Порушення функції ендокринних залоз та наслідки
3. Похідні шкіри та їх роль у життєдіяльності
4. Статеві органи та їх фізіологічне значення
5. Межі та розташування органів дихання
6. Будова товстого кишечника та очеревини
7. Секреторний апарат ротової порожнини, її допоміжні органи
8. Значення м'язової системи при виконанні фізичного навантаження.
9. Практичне значення вивчення скелету Нормальна фізіологія як предмет, її значення для медицини і завдання.
10. Зв'язок фізіології з іншими медичними науками.
11. Роль фізіології в діяльності людини.
12. Фізіологія і техніка.
13. Морфологічні особливості фізичного розвитку спортсмена та фактори, що впливають на фізичний розвиток
14. Очеревина, її частини, функції, розвиток.
15. Топографія очеревини.
16. Похідні очеревини: брижі; великий і малий сальники; чепцева сумка.
17. Взаємозв'язок будови і функцій органів дихальної системи
18. Біологічне значення залоз внутрішньої, зовнішньої та змішаної секреції
19. Регуляція діяльності залоз внутрішньої секреції
20. Гіпо- та гіперфункції залоз внутрішньої секреції
21. Розвиток лімфатичної системи, її зв'язок з венозним руслом.
22. Лімфатичні судини. Великі лімфатичні судини, головні лімфатичні колектори.
23. Загальний покрив - шкіра. Розвиток, будова, функції.
24. Види шкірної чутливості: дотик, біль, температура й ін.
25. Похідні шкіри. Молочна залоза.
26. Вчення І.П.Павлова про ВНД. Умовні та безумовні рефлексії.
27. Класифікація умовних рефлексів.
28. Умови та механізм утворення умовних рефлексів.
29. Гальмування умовних рефлексів. Види гальмування.
30. Типи нервової системи та їх співвідношення з темпераментами по Гіппократу.
31. Моторні функції кори великих півкуль головного мозку. Електрична активність кори головного мозку (ЕЕГ).
32. Загальні принципи регуляції рухової діяльності.
33. Методи дослідження серцевої діяльності. ЕКГ, особливості у спортсменів.
34. Автоматизм та провідна система серця.
35. Основні принципи гемодинаміки.
36. Функціональна характеристика кровоносних судин.

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

- 6.1. *Форми поточного контролю.* Усна або письмова перевірка вивчення навчальних матеріалів на практичних заняттях.
- 6.2. *Форми проміжного контролю.* Модульна контрольна робота
- 6.3. *Форми підсумкового контролю* Екзамен.
- 6.4. *Засоби діагностики результатів навчання:* подаються в силабусі навчальної дисципліни.
- 6.5. *Критерії оцінювання результатів навчання:* подаються в силабусі навчальної дисципліни.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор), веб-сервіс Moodle

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

8.1. Основні джерела

1. Антонік В.І. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури. Видавництво: Центр учбової літератури, 2019. 336 с.
2. Коляденко Г.І. Анатомія людини: підручник . К.: Либідь, 2007. . 381с.
3. Антонік В.І., Антонік І.П., Андріанов В.Є. Анатомія, фізіологія дітей (з основами гігієни та фізичної культури): Підручник. К.: Професіонал. Центр навчальної літератури, 2009. 335 с.
4. Гриньків М. Я., Музика Ф.В., Маєвська С.М., Куцериб Т.М. Навчальний посібник для лабораторних занять з курсу "Анатомія людини". Львів. ЛДНУ, 2012. 90 с.
5. Грубар І.Я. Навчальний посібник з курсу „Анатомія людини з основами спортивної морфології” для студентів I курсу факультету фізичного виховання (ілюстрований). – Тернопіль: ТНПУ, 2016. – 192с.
6. Сидоренко П.І. Анатомія та фізіологія людини: підручник. К.: Медицина, 2015. 248 с.
7. Філімонов В.І. Фізіологія людини: Підручник. К.: ВСВ «Медицина», 2010. 776 с.
8. Федонюк Я.І. Анатомія та фізіологія з патологією. Тернопіль: Укрмедкнига, 2016. 676 с.
9. Федонюк Я.І., Мицкан Б.М., Попель С.Л. та ін.. Функціональна анатомія. Тернопіль. Навчальна книга: Богдан, 2007. 552с.
10. Практикум з фізіології. За ред. І.М. Карвацького. Навчальний посібник до практичних занять і самостійної роботи студентів. У 2-х томах. Київ: Фенікс. 2016-2017. Т.1 256с., Т.2 252с.
11. Фізіологія людини і тварин. Фізіологія м'язів і м'язової діяльності: Навчальний посібник. За ред. П.Д.Плахтія. Кам'янець – Подільський: ПП Буйницький О.А., 2011. 164с.

Додаткові:

1. Аносов І. П. Анатомія людини у схемах [Навчальний наоч. Посіб.] / І. П. Аносов, В. Х. Хоматов К.: Вища шк., 2002. 191с.
2. Баштовенко О.А. Значення і роль методик самоконтролю у формуванні здоров'язберігаючої компетентності майбутніх фахівців фізичної культури// Традиції та інновації в сучасній педагогічній діяльності: Європейський вимір. Збірник наукових праць за матеріалами науково-педагогічної конференції. 2019. С.7-11.
3. Баштовенко О.А. Визначення фізичного розвитку – складової здоров'язбереження. Молодь і ринок. 2019.- №2(169). С.123-129.
4. Баштовенко О.А. Фізіологічні основи формування рухових якостей дітей та підлітків. Методичні рекомендації. Ізмаїл. 2009.
5. Баштовенко О.А., Ярчук Г.В.(2020). Теоретичне обґрунтування важливості і необхідності дослідження фізичного розвитку дітей та підлітків в Ізмаїльському регіоні/ Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки». 48.
6. Oksana BASHTOVENKO, Gennady YARCHUK, (2021). Influence of Sports Games on Coordination Abilities of Adolescents as a Component of Physical Development: Neuropsychological Features. Brain. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience Volume 12, Issue 4 P. 238-249 Плахтій П.Д., Мисів М.П., Циганівська О.І. Вікова фізіологія. Теорія, практикум, тести: Навчальний посібник. Кам'янець – Подільський, 2008. - 332 с.

7. Bashtovenko O.A. Fundamental Sciences in the Formation of Professional Competencies of Future Teachers. Journal of Danubian Studies and Research Vol. 9, No. 1. 2019, p.89-98.
8. Долгов О.М. Вивчаємо анатомію людини. Вчення про судини – ангиологія. Навч. посібник. Вінниця, ВДПУ, 2016. 48 с.
9. Літвинова В. В., Колот Н. М. Вивчення анатомії людини у світлі нових інформаційних технологій. Проблеми та перспективи // Міжнародний журнал експериментальної освіти. 2018. №10. С. 173-175. URL: https://elibrary/download/elibrary_22308432_80433022.
10. Мартіні Фредерік. Анатомічний атлас людини.К. Мебдиуина, 2018.128 с.
11. Неттер Ф. Атлас анатомії людини. Львів: Видавничий дім Наутілус, 2020. 736 с.
12. Плахтій П.Д., Підгорний В.К., Соколенко Л.С. Основи шкільної гігієни та валеології. Теорія, практикум, тести: Навчальний посібник. Кам'янець – Подільський, 2009. 332 с. .
13. Яковлев В.О., Феник С.Й. Анатомія та еволюція нервової системи. Тернопіль: В-во Тернопільського педуніверситету. 2000. 82 с.

8.3. Інтернет-ресурси

http://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0b65635b2ad68a5c43b88421316d36_0.html

<http://www.studmed.ru/fizicheskaya-kultura-i-sport/>

zabor.zp.ua/Studentu/Referat.htm

dir.meta.ua/ru/science-education/students-sites/

<https://classomsk.com/zashhita-prav-rabotnika-i-rabotodatelja/oxrana-truda-v-obrazovatelnom-uchrezhdenii-dokumenty-ob-oxrane.html>